

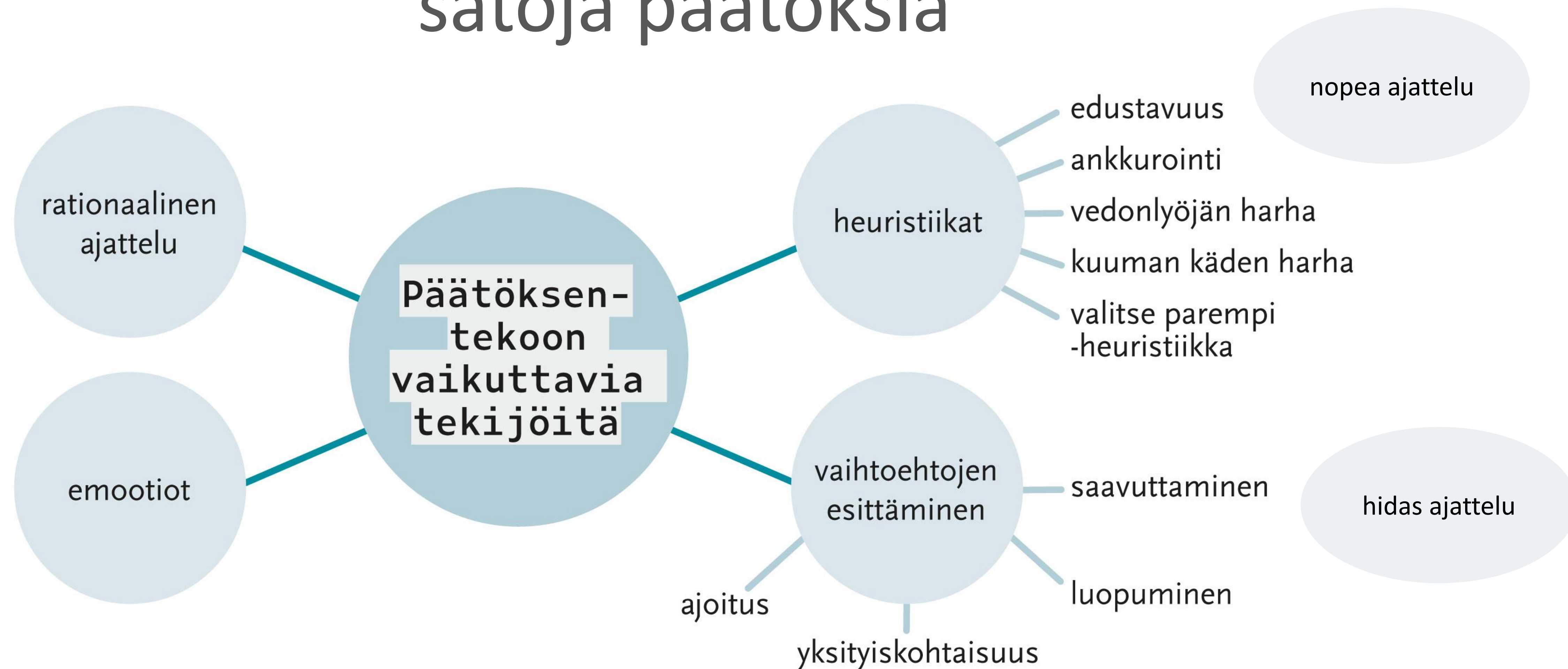
OIVALLUS

3

16. Päätöksenteko

Ihminen tekee päivittäin kymmeniä, jopa satoja päätöksiä

Päätöksenteko

- Päätöksenteko ohjautuu sisäisten mallien avulla.
- Myös ei-tietoiset tekijät vaikuttavat.
- Päätöksissä käytetään sekä nopeaa että hidasta ajattelua, usein nopeaa.

Tapausesimerkki

Ropi on abiturientti, joka on juuri saanut ylioppilaskirjoitukset päätökseen. Hänellä on tiedossa koulutusala, johon hän aikoo hakea. Hän on myös selvittänyt, mitä ennakkotehtäviä hakuun tulee toimittaa, ja hankkinut niihin tarvittavat materiaalit.

Ropi pohtii, mitä hän tekisi. Ensimmäinen vaihtoehto on alkaa tehdä ennakkotehtäviä heti. Toisena vaihtoehtona on pieni tauko; Ropin ystävä on pyytänyt hänet mukaansa lyhyelle lomamatkalle. Kolmas vaihtoehto on ottaa vastaan työpaikka, jossa saisi jatkaa vielä kesänkin ajan.

Minkä päätöksen Ropi tekee? Miksi? Mitkä tekijät vaikuttavat hänen päätökseensä?

Kumpi on todennäköisempää?

Linda on 31-vuotias ulospäinsuuntautunut ja älykäs sinkku. Hän on opiskellut filosofiaa yliopistossa. Sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen ja ennakkoluuloihin liittyvät kysymykset kiinnostivat häntä opiskeluaikana. Hän osallistui myös ydinvoiman vastaiseen mielenosoitukseen.

Kumpi on todennäköisempää:

- a) Linda työskentelee pankkivirkailijana.*
- b) Linda työskentelee pankkivirkailijana ja on feministi.*

Heuristiikat nopeuttavat päätöksentekoa

- **Heuristiikat** ovat ihmisen ajattelulle tyypillisiä kognitiivisia vinoumia. Ne ovat ihmiselle ominaisia taipumuksia painottaa, valikoida ja jopa vääristää havaintoja ja niistä tehtäviä tulkintoja.
- Erilaisia heuristiikkoja on kymmeniä, kuten esimerkiksi seuraavat:
 - 1. saavutettavuusheuristiikka**
 - Ensiksi mieleen tuleva tai eniten esillä ollut vaihtoehto koetaan todennäköisempänä kuin se tosiasiasa on.
 - 2. edustavuusheuristiikka**
 - Todennäköisyyksien pohtimisen sijasta valitaan vastaus, joka sopii paremmin mielikuvaan.

Esimerkkejä heuristiikoista

3. ankkurointi

- Ensimmäiset mielikuvat aiheesta toimivat kiintopisteinä, joihin seuraavia mielikuvia ja arvioita verrataan.

4. vedonlyöjän harha

- Edeltävien tapahtumien annetaan perusteettomasti vaikuttaa todennäköisyyttä koskeviin arvioihin.

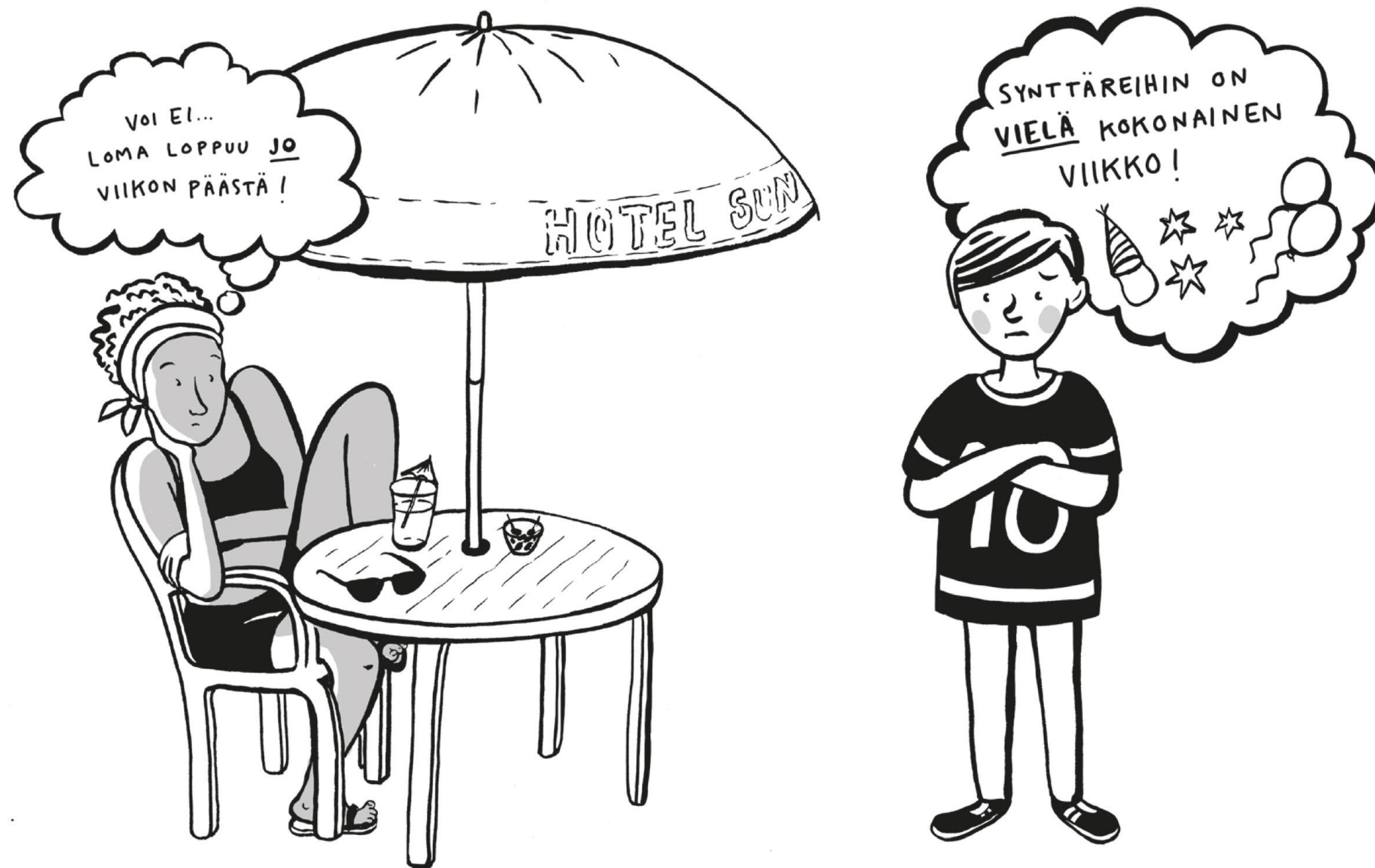
5. kuumen käden harha

- Esim. pelaajan onnistuneen syötön todennäköisyys arvioidaan todellista korkeammaksi vain siksi, että edeltävät syötöt ovat onnistuneet.

6. valitse parempi -heuristiikka

- Kahdesta vaihtoehdosta valittaessa kiinnitetään huomiota vain yhteen, merkittävältä vaikuttavaan kriteeriin.

Aika selittää osaltaan ihmisen valintoja

Valintatilanne

Tutkimuksissa on huomattu, että seuraavat asiat ovat valintatilanteille tyypillisiä:

- Ihmiset haluavat välttää menetyksiä.
- Yksityiskohtien runsaus ja kysymyksenasettelu ohjaavat koehenkilöiden päätöksentekoa.
- Ajallisesti lähellä olevat tapahtumat herättävät yleensä yksityiskohtaisia mielikuvia, kun taas ajallisesti etäiset tapahtumat kuvitellaan epätarkasti.
- Päätökseen vaikuttaa se, ovatko päätökseen vaikuttavat tiedot saatavilla samanaikaisesti.
- Emootiot suuntaavat valintoja.
- Valintojen teko voi kuormittaa ja aiheuttaa päätösväsymystä.

Ks. Oppikirja: kpl 16 > Tehtävät ja
ajattelun välineitä
Oivallus 1

Lähde: Harvardin Project Zero Making Thinking Visible -projektin aineisto (mukailtu).

Keskusteltavaksi

- Olisiko hyvä, että Suomenkin kouluissa olisi pakolliset koulupuvut?
- Koulupuvuissa on se etu, ettei tarvitsisi miettiä, mitä pukee kouluun päälle. Mitä positiivisia vaikutuksia vapaan valinnan poistamisella olisi?

Palauta mieleen

- Mitä ovat heuristiikat ja miksi niihin turvaudutaan?
- Miten vaihtoehtojen esittäminen vaikuttaa päätöksiin?
- Miten mieliala vaikuttaa päätöksiin?
- Mitä tarkoitetaan päätösväsymyksellä?
- Millaisin keinoin ihmiset suojautuvat liian monien päätösten tekemiseltä?